

місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, викликається в суд через оголошення в пресі. З опублікуванням оголошення відповідач вважається повідомленим про час і місце розгляду справи. [Постанова Кабінету Міністрів України від 25.01.2006 року № 52 “Про порядок визначення друкованого засобу масової інформації, у якому розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме” / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1096.54.0>].

Яніцька І.А.

*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ПРИНЦИПІВ ЗМАГАЛЬНОСТІ Й ОБ’ЄКТИВНОЇ ІСТИНИ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ (ПІКЛУВАННЯ) НАД ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: КРИТИЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ У СВІТЛІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Згідно з міжнародно визнаними Бангалорськими принципами поведінки суддів, «довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та неупередженості судових органів займає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві» [1, с. 7]. У міжнародній спільноті існує загальна згода щодо переліку очікувань від судової системи:

- суди повинні здійснювати правосуддя у конкретних справах;
- суди повинні бути прозорими;
- суди є місцем неупередженого вирішення правових спорів;
- суди захищають громадян від зловживань владою з боку уряду;
- суди захищають слабших — дітей, жертв злочинів, бідних;
- суди запроваджують та ведуть офіційний реєстр рішень і правового статусу.

Незалежний і неупереджений розгляд справ, тобто з'ясування фактів, застосування закону та гарантування прав у кожній конкретній справі, є головною суттю ролі суду як установи. Важливим досягненням судово-правової реформи, яка здійснюється в Україні, є її системний комплексний характер. Безперечно, реформування судоустрою без внесення змін до процесуального законодавства є неефективним, оскільки більшість проблем функціонування судової влади пов'язані з необхідністю вдосконалення саме судового процесу [2, с. 288].

В Україні з кожним роком зростає кількість дітей, які через різні причини позбавлені батьківського піклування, у зв'язку з чим потребують особливої уваги та захисту. Однією з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є встановлення опіки та піклування над такими дітьми. Нажаль, на сьогодні науковці-правники не достатньо уваги приділяють вирішенню проблемних питань, пов'язаних з судовим порядком встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавлених батьківського піклування.

Статтею 60 ЦК України [3] передбачається судовий порядок встановлення опіки над малолітніми та піклування над неповнолітніми дітьми. Процесуальний порядок розгляду справ про встановлення опіки (піклування) над дітьми, позбавленими батьківського піклування, здійснюється за загальними правилами цивільного судочинства. Справи даної категорії розглядаються судами з урахуванням окремих особливостей, що їм притаманні, та у відповідності до положень Глави 4 Розділу III ЦПК України [4]. Таким чином, суд також бере участь у влаштуванні та захисті дитини, реалізації праводносин щодо опіки та піклування. Однак, правозастосовна практика стосовно розгляду та вирішення зазначеної категорії справ є суперечливою та неоднозначною. Судовий порядок встановлення опіки та піклування вимагає пильного контролю, об'єктивності та неупередженості судових рішень, відповідності процедури встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, чинному законодавству, стандартам прав людини і прав дитини.

На сьогодні, нажаль суперечливими та невирішеними є питання щодо можливості суду при розгляді справ про встановлення опіки (піклування) над дітьми, позбавленими батьківського піклування, за власною ініціативою вийти за межі заявлених позивачем вимог.

У чинному законодавстві будь-яких законодавчих приписів, які б надавали суду право вийти за межі заявлених позивачем вимог,

у цивільному судочинстві немає, що, у свою чергу, обумовлює наявність неоднозначних та суперечливих позицій у правовій доктрині щодо права суду вийти за межі заявлених позовних вимог. Натомість, відповідно до ч. 2 ст. 31 ЦПК України, право змінити предмет позову шляхом подання письмової заяви має лише позивач.

Аналіз судової практики дає підстави для висновку про те, що існує велика кількість справ, коли позов обмежується тільки такими позовними вимогами, задоволення яких викликає необхідність улаштування дитини та захисту її прав і інтересів, визначення того, кому повинні бути передані діти під опіку чи піклування, хоча б тимчасову. Особливо дивним є те, що такі позови, зокрема, подають представники прокуратури. Адже для всебічного захисту дитини, її прав та інтересів доречнішим було б наділити повноваженнями суд за власною ініціативою вийти за межі заявлених позивачем вимог щодо встановлення опіки чи піклування над дитиною в разі виникнення необхідності.

Наприклад, Святошинський районний суд м. Києва, справа № 2/2608/6306/12 за позовом прокурора, в інтересах малолітньої ОСОБИ_1 до ОСОБИ_2 [5]. На час розгляду справи малолітня перебувала на повному утриманні в обласному центрі соціально-психологічної реабілітації дітей «Отчий дім». Відповідач неодноразово притягувався до адміністративної відповідальності за неналежне виховання дитини. Суд першої інстанції, встановивши, що відповідач негативно впливає на розвиток дитини, застосовує фізичне насильство та інші недопустимі методи виховання, зокрема позбавляє їжі, залишає саму дома, задовольняє позов про позбавлення батьківських прав.

При цьому з відповідача не стягуються аліменти на утримання дитини, а сама дитина не передається під опіку органу опіки і піклування, щоб були вжиті заходи для захисту прав та інтересів дитини та вибрано найбільш вірний спосіб подальшого влаштування долі дитини. Не стягнуті з відповідача і судові витрати за розгляд справи в суді в порядку ст. 88 ЦПК.

Як правило, суди першої інстанції обмежуються посиланням у резолютивній частині рішення про те, що батьки (один із батьків) позбавлені батьківських прав. Установлення опіки і піклування не вирішується, хоча дитина в цей момент може перебувати в лікарні, у притулку або проживати у сторонніх людей, які не допитані й не бажають установлювати над дитиною опіку.

Траплялись випадки, коли суд передавав дитину на виховання родичам або іншим особам, у яких дитина перебувала на

час розгляду справи, не враховуючи, що передача дитини можлива лише тим особам, які в установленому законом порядку призначені її опікуном або піклувальником.

Слід погодитись з С. О. Короед, що саме зміни ЦПК 2004 р. в частині принципу змагальності і об'єктивної істини перетворили суд на «арбітра» — пасивного учасника цивільного судочинства, який має спостерігати за діями сторін і вирішувати справи на підставі наданих сторонами пояснень та поданих ними доказів [6, с. 152]. Ці зміни позбавили суд можливості повністю з'ясовувати дійсні взаємовідносини сторін та вживати заходів щодо повної ліквідації спору між сторонами в межах пред'явленого позову незалежно від правильності формулювання позивачем змісту позовних вимог та поданих сторонами доказів. Є всі підстави підтримати позиції тих науковців, які вказують, що зниження активності суду в цивільному судочинстві небезпечно призведе до того, що в багатьох випадках не буде забезпечена судами реалізація особами, які беруть участь в справі, зокрема, дітьми, позбавленими батьківського піклування, наданих їм законом прав [7].

Таким чином, обґрунтованим видається висновок, що суд в означеній категорії справ про встановлення опіки (піклування) над дітьми, позбавленими батьківського піклування, все ж таки повинен офіційно вживати заходи, спрямовані на реалізацію інтересів сторін, адже саме на суд як державний орган і покладено обов'язок виконати юрисдикційну функцію, здійснення якої в жодному випадку не може відбуватися за рахунок активних дій сторін та пасивних повноважень суду, які є необхідними для правильного застосування норм матеріального права, що є головним обов'язком суду.

Література:

1. Путівник з досліджень діяльності судів для громадських організацій [Електронний ресурс]. — Київ, 2010. — Режим доступу : https://court.gov.ua/userfiles/UROL_Guide_on_CPE_for_CSO_UKR_DRAFT_20_08_10_.pdf
2. Романюк Я. Актуальні питання реформування цивільного процесуального законодавства України [Текст] / Я. Романюк, І. Бейцун // Право України. — 2012. — № 8. — С. 288-305.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40-41, 42. — Ст. 492.
5. Лапчевська О. Ф. Узагальнення. Проблемні питання застосування норм сімейного права та процесуального законодавства при розгляді спорів, що випливають із правовідносин батьків та дітей (позбавлення батьківських прав) .

6. Короед С. О. Оцінка стану реформування цивільного процесуального законодавства України та його вплив на ефективність цивільного судочинства [Електронний ресурс] / С. О. Короед // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 2. — С. 150—153. - Режим доступу: http://www.pap.in.ua/2_2013/Koroied.pdf.

7. Вукот М. А. Обеспечение судами прав лиц, участвующих в гражданском деле, как одно из условий эффективности правосудия / М. А. Вукот // Проблемы доступности и эффективности правосудия в арбитражном и гражданском судопроизводстве : материалы Всероссийской научно-практической конференции, 31 января — 1 февраля 2001 г. — М., 2001 [Електронний ресурс] / Веб-сайт Юридической фирмы «Лиджист». — Режим доступу : http://www.legist.ru/conf/_Vikut.htm.

Алексеева Н.С.

*аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Як зазначалося раніше, однією з основних процесуальних підстав забезпечення позову є звернення до суду з клопотання про забезпечення позову належного суб'єкту. З'ясування питання, хто є суб'єктом права, має важливе значення, тому, що дозволяє з точністю визначити адресата правової норми та обсяг прав і обов'язків усіх можливих суб'єктів права, їх правовий статус [1, с.33].

Згідно ч.1 ст. 152 ЦПК України, суд за заявою осіб, що беруть участь у справі може вжити, передбачені ЦПК України, заходи забезпечення позову.

Із зазначеної норми закону можна побачити, що перелік суб'єктів є дуже загальним, що може призвести до розуміння змісту прав та обов'язків, особливості повноважень суб'єктів, які приймають участь у справі, а саме у забезпеченні позову, по різному.

Відповідно до ст. 26 ЦПК України, у справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб. У справах наказного та окремого провадження особами, які беруть участь у справі, є заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники. У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. У справах